



עלון שבועי נחלת שדה

חידושים וביאורים
על סידור התפילה

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

15 תמוז ה'תשס"ח א' אלול ה'תשס"ח
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: המעביר חבלי שינה מעיני

צורתם וצורת בגדיהם וכפתוריהם ופניהם וכל אשר בבית לפניהם, והמה ראו כן תמהו ונבהלו מעוצם הפלגת כח קדושתו. וכל זה זכה מכח קדושת עיניו.

על פי דברי הגר"א נבוא ונסביר את ההמשך "שתרגילני בתורתך", אלא שיש להקדים, במדרש (שמו"ר כח, א) מובא, אמר רב ברכיה: הלוחות היו ארכן ששה טפחים, כביכול היו ביד מי שאמר והיה העולם שני טפחים, ובידו של משה שני טפחים, ושני טפחים היו מפרישין בין יד ליד. ע"כ.

ונראה לבאר דברי המדרש בדרך רמז, דהנה התורה מתחלקת לשלושה, תורה שבכתב תורה שבעל פה ותורת הנסתר. ויש לפרש ששני הטפחים שהיו בידיו של משה, הם כנגד התורה שבכתב שאותה הוריד משה לכל ישראל. ושני הטפחים שהיו בין יד ליד, הם כנגד תורה שבעל פה, שאותה לא ניתן להשיג אלא רק אחר עמל ויגיעה, כדברי המדרש תנחומא (פרשת נח סימן ג) וז"ל: וזו היא תורה שבעל פה, שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול שהיא משולה לחושך וכו', אלא אמר להן על התורה שבעל פה, שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות, והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו וכו', ללמדך שכל מי שאוהב עושר ותענוג אינו יכול ללמוד תורה שבעל פה, לפי שיש בה צער גדול ונדוד שינה, ויש מבלה ומנבל עצמו עליה וכו'. יעו"ש.

והב' טפחים שנשארו בידיו של הקב"ה הם כנגד תורת הנסתר, שלא ירדה יחד עם משה ולא ניתן היה להשיגה עד שבא רבי שמעון בר יוחאי וגילה סודותיה.

ובירושלמי (תענית פ"ד ה"ה) מובא תוספת, רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן, הלוחות היו אורכן ששה טפחים ורוחבן שלשה והיה משה תפיש בטפחיים והקב"ה בטפחיים וטפחיים ריוח באמצע. כיון שעשו ישראל אותו מעשה, ביקש הקב"ה לחוטפן מידו של משה, וגברה ידו של משה וחטפן ממנו, הוא שהכתוב משבחו בסוף ואומר "ולכל היד החזקה" - היא שלמא על ידה דגברת עליה מינאי. ע"כ.

ולפי דרכינו עניינה של חטיפת ב' הטפחים שהיו בידי הקב"ה, שהם כנגד תורת הנסתר, באה ללמד שתקנתם של החוטאים הרוצים לעשות תשובה, היא בלימוד תורת הנסתר.

וכמש"כ החיד"א בשו"ת חיים שאל (תשובה ע"ה) וז"ל: ואם יוכל (בעל התשובה) ללמוד בספר הזוהר הקדוש, יתמיד איזה שעות בלימוד הזוהר כי הוא מסוגל להאיר הנפש. וכבר אמרו, שרבינו האריז"ל ציוה לאדם ששב בתשובה, ללמוד חמשה דפין של זוהר בכל יום בשגם לא יבין. ואפשר שהטעם, להיות הזוהר מדבר ברזי התורה בלי לבוש הפשט, ולר"ז הן קול, וגלוי לכל שהם סודות התורה. לימוד זה חשוב ורצוי ועשה פר מכשיר הנפש ומצחצחה מתרפס ברז"י כס"ף והשפיע בצחצחות באר"ש נכוחות. עכ"ל. וכתב הגר"א בישיעה (ו', ט), שיצר הרע נלחם במיוחד עם האדם שלא ילמד קבלה, כיון שיודע שע"י לימוד זה יגיע האדם לידי תשובה שלימה.

הגמרא בברכות (ס:) אומרת, כשרוחץ את פניו יברך: "המעביר חבלי שינה מעיני ותנומה מעפעפי". ומבאר האבודרהם, כי על אף שכשפשף את עיניו כבר בירך פוקח עורים, אלא שאז הוא בירך על פתיחת העיניים ועל שהתחיל לראות. אולם בדרך כלל אף לאחר הקימה עדיין העיניים מודבקות מחמת השינה, ואינם נפתחות לגמרי עד שרוחצים אותן, ואז סר מהם כל שיעור השינה. ועל זה מברכים "המעביר שינה מעיני ותנומה מעפעפי".

כתב השו"ע (סימן מ"ו סעיף א'): המעביר שינה מעיני וכו' ויה"ר וכו' עד בא"י גומל חסדים טובים לעמו ישראל. אין לענות אמן אחר המעביר שינה מעיני, עד שיחתום גומל חסדים טובים לעמו ישראל, שהכל ברכה אחת היא. ע"כ. (אולם אם שומע באמצע הברכה קדיש ברכו או קדושה, צריך לענות, כדין שאר ברכה ארוכה).

וביאר את הדברים ה"יהודי הקדוש" מפשיסחא ז"ע על פי דברי המשנה בסנהדרין (עא:): "שינה ויין לרשעים, הנאה להן והנאה לעולם". ופירש רש"י הטעם: "כל זמן ששותין וישנן אינן חוטאין ואינן מריעין לבריות", אבל שינת צדיקים "רע להן ורע לעולם", ופירש רש"י: "שאינן עוסקין בתורה שהתורה שהן עוסקין בה מגינה על הדור וכשהן מתבטלין פורענות בא לעולם".

הרי מוכח מכאן כי לפעמים גורמת השינה טובה לו וטובה לעולם, וא"כ אין העברת השינה מאדם כזה שבח גדול, וא"כ כיצד יברך המעביר שינה מעיני וכו'. אך לאחר שהוא מוסיף "יהי רצון מלפניך שתרגילני בתורתך", דהיינו קבלת עול תורה "ותדבקני במצותיך" עול מצוות, גילה דעתו שרצונו לעבוד את הבורא ית', הרי שפיקחת עיניו משנתו היא בבחינת "טוב לו וטוב לעולם", ומסיים "הגומל חסדים טובים לעמו ישראל", להורות כי רק בני ישראל שקיבלו על עצמם עול תורה ומצוות, יכולים להודות על העברת השינה מעיניהם, כי היא טובה להם ולעולם, יען שבעסק התורה הם מגינים על העולם שיהיה שלום בו, ואילו שינת הרשעים היא טובה לכולם. ע"כ.

כמו כן הגר"א בביאורו על הש"ס מסביר את סמיכות הברכות, שאחר שרוחץ את עיניו ונפקחו עיניו לרווחה, מבקש ומתפלל מאת בורא עולם, שענינו יביטו רק על דברים קדושים וטובים ולא ח"ו על דבר עבירה.

על פי זה יש להסביר מהו הכפילות "המעביר חבלי שינה מעיני ותנומה מעפעפי", כיון שיש חוש ראות גשמי וחוש ראות רוחני, וכפי שמספרים על הגאון המפורסם בעל "שמן רוקח" זצ"ל שהיה סגי נהור - אינו רואה בעיניו, כמה שנים קודם פטירתו וזמן מה קודם הסתלקותו מן העולם, קיבץ את כל בני ביתו וכל בניו וכל יוצאי חלציו נכדיו חתניו וכלותיו, ואמר להם: בואו בני ואראה לכם שיש בורא כל עולמים אשר הוא אמת ותורתו אמת ולהשריש בכם זאת האמונה ולמען תספרו לדור אחרון ואמר: תדעו בני כמו שיש חוש הראיה הגשמי, ככה יש חוש הראות הרוחני, וכשהצדיק רוצה רואה לפניו הכל. והתחיל לפרט לפניו

נמצא לפי זה שתורות הנסתר נקראת תורתו של הקב"ה, כיון שהיא היתה בידי של הקב"ה בלבד.

וכותב החיד"א בספרו דבש לפי (מערכת ר' אות א'): שראיה הוא בחינת אצילות והוא בחינת הסוד ולכן אמר בזוהר "תא חזי", אך שמיעה הוא בחינת בריאה, והוא בחינת הנגלה ופשוט, ולכן אומר בש"ס "תא שמע".

לכן השומר את עיניו זוהר ל"תא חזי" שיתגלו לו סתרי תורה, ולכן אחר שביקש "המעביר חבלי שינה מעיני ותנומה מעפעפי" שהכוונה היא לשמירת העיניים מבקש "שתרגילני בתורתך" "תורתך" דייקא, היא תורת הנסתר.

עוד יבואר בזה מהו "המעביר" בתוספת האות ה', שכן, מצינו שהשומר את עיניו ניצול מעין הרע. כדאיתא בברכות (כ). בענייניו של רבי יוחנן, אנא מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא. ועוד איתא שם, עין שלא רצתה לזון ממה שאינו שלו אין עין הרע שולטת בו. וביאר החיד"א (בספרו דבש לפי מערכת ר'), שע"י שיוסף הצדיק לא פגם בראיה הרומזת לאצילות, ומה גם כי הוא היה נפש אדם הראשון מאצילות, על כן אינו שולט עין הרע בו ובזרעו, כי באצילות נאמר (תהילים ה', ה) "לא יגורך רע", והוא שנפשו מאצילות ושומר הראיה הרומזת לאצילות, נאמר בו (ויחי מ"ט, כ"ב) "בן פורת עלי עין", ומשם נמשך לזרעו כי היה הוא צינור מעיקרא משכה זאת הברכה. עכ"ד. ומבואר דע"י שמירת העיניים מידה כנגד מידה ניצול מעין הרע, ולהיפך ח"ו ניזוק מעין הרע.

עוד מצינו כי האות ה' מסוגלת לשמירה מעין הרע, כך כתב רבינו יוסף חיים בספרו עוד יוסף חי (פרשת וישלח) בשם החיד"א בספרו פתח עיניים, שסגולה לבטל עין הרע ע"י האות ה', ולכן נוהגים העולם לומר "חמשה" להינצל מעין הרע. וכ"כ בספרו בן איש חי (ש"ב, פרשת פנחס סעי' א'), וז"ל: והגאון חיד"א ז"ל כתב מנהג העולם לומר חמשה, ולכן צולין עץ מצויר בו צורת כף שיש בו חמשה אצבעות וחוקק עליו אות ה'.

ובשול"ת חיי אברהם (סימן ס') הביא לזה מקור מדברי הינוקא בזוה"ק (פרשת דף רז). שישאל על ידי התנאים מה גילו, השיב בן חמש שנים. והשיב כן כדי לבטל עין הרע. וזאת משום, שהמספר חמש הוא נגד עין הרע, כיון שהוא כנגד המילים "בן פורת יוסף בן פורת". וההמשך "עלי עין" לומר שמבטל עין הרע, ולכן יוסף שלא שלט בו עין הרע, הוסיפו לו את האות ה' כמו שנאמר "עדות ביהוסף שמר".

לכן הנוסח הוא "המעביר חבלי שינה" בתוספת האות ה', ללמד, כי השומר עיניו ניצול מעין הרע.

"שתרגילני בתורתך":

יש לפרש על פי מה שכתב הגר"ח פאלאג'י זצוק"ל בספרו כף החיים (סימן ג' אות י"א): כאשר יסתכל אדם שאחר מיתתו עיניו סתומות מלראות, כמה יהיה תוהה אז על הראשונות לומר בעוד עיניו פתוחות למה לא הסתכלתי בהם בעסק התורה לנדד שינה מעיני, לכן בעוד רוח חיים בקרבו יתרחק מהמיתה ויבדק בתורה שהיא עץ החיים. עד שאמרו בזוה"ק (פרשת נשא דף קכז). כד איסתכל דוד מלכא באינון דינין דבר נש כד איסתלק מהאי עלמא, אקדים – "ברכי נפשי את ה'" – עד לא תיפוק מהאי עלמא. ע"כ (ויש להעיר כי הגאון רבי חיים פאלאג'י זצוק"ל היה נאה דורש ונאה מקיים, וכפי שמעיד על עצמו בספרו צוואה מחיים אות י"ב וז"ל: ומעיד אני עלי שמים וארץ, כי מיום עמדי על דעתי עד יום היותי כן עשרים שנה, הייתי שוקד על לימודי ביום ובלילה בלתי שום ביטול בל, כי לא הייתי מתעסק בשום ענין מענייני העולם כלל. ועיי"ש בחומר עוון ביטול תורה).

ולפי זה יש לומר אחר שבא להודות בבורא עולם "המעביר שינה מעיני ותנומה מעפעפי", מתעורר ליבו, שעוד מעט עיניו יהיו סתומות ולא יוכל לפותחן עוד, וממילא עתה שעניו פתוחות ויכול לראות בהם, יש לנצל את הזמן ולהרבות בלימוד התורה, ולכן מיד מבקש "שתרגילני בתורתך".

"שתרגילני בתורתך":

במדרש (ויק"ר תחילת פרשת בחוקתי) מובא: "הדא הוא דכתיב 'חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך'. אמר דוד: רבש"ע, בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר: למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות".

ומבאר ה"כלי יקר", דוד המלך התרגל כל השנים לשבת ולעסוק בתורה עד שרגליו היו מוליכות אותו לבית המדרש בלא כוונה כלל. גם כאשר חשב מחשבות אחרות בראשו, היו רגליו מוליכות אותו - כביכול בעל כרחו - לבית המדרש. וזו הכוונה "אם בחוקתי תלכו". אין כאן ציווי, אלא תיאור מציאות 'תלכו'.

שתשבו ותעסקו בתורה יומם ולילה בכל רגע פנוי, עד שתתרגלו שרגליכם יילכו מאליכם לבית המדרש לעסוק בתורה.

אדם חייב להגיע למצב שבו גופו יהיה מורגל לקיים את רצונו יתברך, וגופו לא יהיה מסוגל לעשות משהו, אפילו קטן נגד רצונו יתברך. וזה מה שאנו מבקשים "ותרגילני לדבר מצוה ואל תרגילני לדבר עבירה", שאני מבקש שהמצוות יהיו עבורי טבע שני, שאני יהיה רגיל לקיים את המצוות, ולא ח"ו שאהיה מורגל לעשות עבירות.

רבינו יונה בפירושו למסכת אבות (תחילת פרק ד') מסביר מה ההבדל בין "מצוה גוררת מצוה" ל"שכר מצוה מצוה". והוא מסביר, כי "מצוה גוררת מצוה", היינו כשאדם מקיים מצוה, נעשה טבעו מורגל לקיום המצוות, ולכן טבעו נגרר לקיים עוד מצוות. וכן להיפך ח"ו, אם נכשל בעבירה טבעו נמשך לרע, ונעשה לו קל יותר לחטוא שוב. והפירוש של "שכר מצוה מצוה" הוא רוחני, היינו שהמקיים מצוה אחת לא רק שטבעו נהפך לטובה ונמשך לטוב, אלא שגם המצוה, המלאך של המצוה, עומד בפני בית דין של מעלה, ומתפלל ומבקש על אותו אדם שיזכה לקיים עוד מצוות.

כמו שנאמר בפרשת ראה: "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגן ותירושך ויצהרך..." (י"ב, ב, ז). ודרשו על כך בספרי: רבי יהושע בן קרחה אומר: יכול אתה אבל אינך רשאי, כיוצא בדבר אתה אומר: "ואת היבوسی יושב ירושלים לא יכלו להורישם". יכולים היו אבל אינם רשאים.

אם כן אם יכולים לאכול רק שאינם רשאים, למה כתוב "לא תוכל"?

אלא מסביר החוזה מלובלין: אדם מישראל צריך שיהיה גופו כל כך מזוכך ומורגל במצות ה', שכל מעשה הנוגד את רצונו יתברך, גופו לא יהיה מסוגל לעשות זאת, הוא אינו יכול להזיז אבר בניגוד למצות ה'. ואילו לדבר מצוה יפעל מיד ללא שהיות, לכן כתוב "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגן" מכיון שאסור לאכול בשעריך, אז גם "לא תוכל", כי הפעולה לא יכולה להיות בניגוד לדין התורה.

וכמו שהביא בספר אפריון (להגאון רבי שלמה גאנצפריד זצ"ל פרשת וירא) בשם הרה"ק רבי יעקב יצחק מלובלין ז"ע, לפרש את הפסוק (וירא כ"ב, י) "וישאל אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחוט את בנו", כי אברהם קידש את כל אבריו עד שלא היו מסוגלים לעשות רק את מצוות השי"ת, ומכיון שלא היתה מצוה לשחוט את יצחק אלא רק להעלותו על גבי המזבח (רש"י שם פסוק י"ב), לכך הוצרך אברהם להתאמץ לשלוח ידו בכח. ע"כ.

ובדרך זו ביאר הגאון רבי נתן אדלר זצוק"ל (הובא בספר תורת אמת פרשת וירא) את דברי חז"ל בשבת (קכז): אמר רב יהודה אמר רב: גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה דכתיב "ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור" וגו'. ומקשים העולם: דהא דאנו לומדים דגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה זהו מאברהם אבינו אולם מהיכן אברהם אבינו ידע זאת?

אלא ידוע שאבריו של אברהם אבינו היו בעצמם רצים למצוה ששייך לו, והנה תיכף כשבאו המלאכים היה רץ אברהם לקראתם כמו שנאמר: "וירא וירץ לקראתם", דהיינו שראה זאת שרץ אחריהם, ובזה "וירא" לשון הבנה, שיפה עשה בזה ועל כרחך שגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה.

מסופר על החזון איש, שכשלא אכל את הביצה שהרבנית הגישה לו, היתה הרבנית אומרת, אם תפתחו את הביצה תראו שיש דם בפנים.

ולא מפני שהחזון איש ידע שיש בביצה דם, ולכן לא אכל, אלא כיון שהוא הרגיל את אבריו שלא לעשות משהו נגד רצונו יתברך, אז פתאום הוא הרגיש שלא מתחשק לו לאכול את הביצה. והרבנית ידעה זאת ולכן אם החזון איש אינו רוצה לאכול סימן שיש בעיה בכשרותה של הביצה.

כך גם מסופר על החפץ חיים, שפעם הגישה לו אשתו דגים. אמר לה: למה את נותנת לי דגים שריחם רע? הם אינם טריים!

אמרה לו: מה זאת אומרת לא טרי, הרי רק היום קניתי אותם מן השוק.

אמר לה החפץ חיים: ובכל אופן, חש אני שמהדגים אלו נודף ריח רע, ספרי לי כיצד בדיוק קניתי אותם.

סיפרה לו הרבנית, שהיא הלכה ביחד עם עוד שכנה לקנות דגים, בחנות ראו דג גדול והחליטו לקנות אותו בשותפות, חצי לכל

אחות. כשהגיעו הביתנה השכנה בזיוק היתה צריכה ללכת לאיזה מקום לפני שהספיקו לחלק בנייה את הדג, הרבנית המתונה זמן מה, וכשראתה שאינה מגיעה לקחה סכין וחצתה את הדג לשניים, את החצי הגדול שמרה לשכנה, ואת החצי הקטן נטלה לעצמה.

אמר החפץ חיים: עכשיו הכל מובן, בש"ע נפסק להלכה שכששותפים חולקים ביניהם את הרכוש, החלוקה צריכה להיות בפני שניהם. אתן שתיכן הייתן שותפות בדג, וכיון שהחלוקה לא נעשתה בפני השכנה יש בכך משום חשש גזל, אותו חשש גזל גם לי להריח שהדג מסריח.

כמו כן מסופר על האור החיים הקדוש ז"ל, שהיה לו מלחמה גדולה נגד הקראים, [מקור השם "קראים" מן המילה מקרא. הקראים הנם יהודים הרואים את תורתם אך ורק במקרא תורה שבכתב ולא בתורה שבע"פ. הרדב"ז שהיה רב במצרים ושם היתה קהילה גדולה של קראים, קרא עליהם: הקראים אינם מתאחזין (והוא על משקל מה שאמרו חז"ל במ"ק כב:), שהקורע על מיתת אביו ואמו אינו מאחה לעולם]. ובאותה תקופה גזרו השלטונות גזירות קשות על היהודים, וחכמי ירושלים התכנסו ביניהם לטכס עצות לבטל את רוע הגזירה, והתכנסו בבית הכנסת של הקראים שבירושלים, משום שהיה במקום נסתר, ולא יוכלו להלשין לשלטונות על קיום אסיפה זו, וגם האור החיים ז"ל הוזמן לאסיפה זו, והקראים ביקשו לגרום צער לאותם חכמים, ולקחו את ספר הרמב"ם והטמינו אותו תחת המדריות, כדי שהחכמים שירדו במדריות ידרכו על ספר הרמב"ם, שהרי הרמב"ם מבוסס גם על תורה שבעל פה, והם הרי לא האמינו בתורה שבע"פ, ולכן ביקשו לרמוס ולבזות את התורה שבע"פ, וכאשר האור החיים ז"ל התחיל לרדת במדריות, מיד נעמד במקומו ולא הלך וכשחיפשו תחת המדריות מצאו את ספר הרמב"ם מונח שם למרמס תחת רגלי העולים ויורדים במדריות, ומן השמים השגוהו שלא יכשל האור החיים הקדוש בבזיון ספר הרמב"ם ח"ו, ומשום אותו מעשה קילל אותם שלעולם לא יהיה להם מנין, ובאמת מאז והלאה לא היה להם מנין, ואם אירע שהיו עשרה אנשים יחדיו, מיד מת אחד מהם. ועונש כל כך חמור מגיע להם, משום דאיתא בגמרא (שבת קיט:): כל המבזה תלמד חכם אין לו רפואה למכתו, והיות שביזו את הרמב"ם, שוב אין להם רפואה עד עצם היום הזה.

"ותדבקני במצוותיך":

כתב בספר המאמרים: "מצוה" מלשון צוותא, האדם הפשוט אין לו שום יחס ושייכות למלך גדול רם ונשא, אך כאשר המלך מצוה עליו לעשות איזה דבר, הציווי מאחד ומחבר אותו עם המלך.

ולכן רמ"ח אברים כנגד רמ"ח מצוות עשה ושס"ה גידים כנגד שס"ה מצוות לא תעשה, ללמד, שעל ידי כל מצוה ומצוה מקשר ומאחד את אבריו הגשמיים אל השכינה הקדושה.

ולפי זה יש לומר שלכן אנו מבקשים "ותדבקני במצוותיך" היינו שעל ידי קיום מצוות אנחנו נקשרים ומתחברים אליו יתברך.

"ואל תביאני לידי חטא ולא לידי עוון",

לכאורה עוון הוא מזיד וחטא הוא שוגג, וממילא יש להקדים את החמור לקל?

אולם בא ללמד, שאין דרכו של היצר להכשיל את האדם בעבירות במזיד, אלא מתחיל עמו בעבירות בשוגג, ועל ידי זה מחדיר בו רוח טומא ו"עבירה גוררת עבירה" עד שבא ונכשל בעבירות במזיד, ה' ירחם.

"ואל תביאני לידי חטא ולא לידי עוון",

יש לדקדק מהו "לידי חטא", לכאורה צריך לומר "ואל תביאני לחטא"?

אלא שלכאורה אין כל טעם ותועלת לבקש בקשות אלו, שהרי אמרו חז"ל (ברכות לג:): הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, כי הבחירה נתונה אך ורק ביד האדם. לכן דקדק ואמר "לידי חטא" היינו ה"י"ד של החטא ז הדבר הגורם ומביא לחטא עצמו, שאנו מבקשים מבורא עולם שיסיר מאיתנו את אותם דברים הגורמים ומביאים אותנו לחטוא, אבל ודאי שהחטא עצמו תלוי כבר בבחירתו של האדם.

"ותרחקני מיצר הרע... וכופ את יצרי להשתעבד לך".

וצריך להבין מהי הכפילות?

אלא לאדם יש שני סוגי יצר הרע העומדים כנגדו להחטיאו, האחד הוא יצר הרע הרוחני, אשר הוא מלאך השוכן בלבו של האדם ומושכו כל הזמן בעצות ותחבולות לחטא ולעבירה,

וליהיננו מקיים המצוות ולימוד תורה. אך ישנו דבר נוסף העומד לרועץ, והוא גוף האדם הנברא מעפר החומרי, ומחמת חומריותו מושך את האדם אל העצללות ולתאוות של אכילה וכדומה (עי' נזר הקודש על המדרש בר"ר לד, יב, שיש יצר הרע פנימי הכלול בעצמות האדם מכה זוהמת האדם. ויצר הרע נוסף חיצוני, שהוא מלאך ממש והוא שר הידוע וחילותיו). וזהו שאומר הפסוק בתהילים (ק"ג, י"ד): "כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו". כלומר, יש את היצר הרע המושך את האדם לעבירה וזהו "יצרנו", אך גם נוסף על כך האדם נברא מעפר, המושכו לתאוות רעות (והרחבנו בזה בספר נחלת שדה פרשת צו אות ה').

לפי זה יש לפרש "ותרחקני מיצר הרע" היינו אותו מלאך רע, יצר הרע רוחני המושך את האדם לעבירה, שממנו אנחנו מבקשים להתרחק, אולם מהיצר הרע השני הוא גוף האדם, לא שייך להתרחק, שכן לא שייך שאדם לא יאכל או לא ישן, וחייב לתת לגוף את צרכיו, אלא שצריך להשתמש בו רק לשם שמים (כמבואר בש"ע אה"ח סימן רל"א), ועל כך אנחנו מבקשים "וכופ את יצרנו להשתעבד לך".

"ותנני היום ובכל יום לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי",

הדברים יבוארו על פי דברי החתם סופר (הובא בספר חוט המשולש עמ' כ"ה), הגמרא בסוכה (מ"ט סעי"ב) אומרת, שמי שיש בו חן בידוע שיש לו יראת שמים, וכן אמרו באבות (פ"ג מ"ג) כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו. ופירושו, כי כשם אי אפשר שימצא איש אחד "חן" בעיני הרבה בני אדם, כי כשם שאין פרצופיהן שוים כך אין דעותיהם שוות, ואיך יתאחדו דעותיהם על איש אחד שיהיו נוחים הימנו, אלא א"כ שרוח המקום נוחה הימנו, ומשמים מושכים עליו חוט של חן אשר ימצא חן אצל בני אדם, ומי שרוח הבריות נוחה הימנו, מזה הוכחה כי רוח המקום נוחה הימנו. עכ"ל.

וזהו שאומר הפסוק במשלי (פרק ג' פסוק ד'): "נִמְצָא חֵן וְשָׁקֵל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם". והיינו על ידי שימצא חן בעיני ה', ממילא ימצא חן בעיני האנשים.

וזהו שאנחנו מבקשים: "ותנני היום ובכל יום לחן ולחסד ולרחמים בעיניך" – ואם אמצא חן בעיני יתברך, אזכה גם למציאת חן "בעיני כל רואי".

"ותנני היום ובכל יום לחן ולחסד ולרחמים בעיניך":

ולכאורה יש לשאול, אחר כל הבקשות שנלמד תורה ונקיים את המצוות כראוי ושניצל מיצר הרע, מה עוד מקום יש לבקש למציאת חן, הרי הוא צדיק ועושה את רצון ה' ובוודאי שימצא חן בעיניו?

ונראה להסביר על פי מה שכתב בספר "יד יחזקאל" (ממרון המשגיח הגר"י זצ"ל מפוניבז' זצ"ל יצא לאור ע"י נכדו מחו"ל הרב משה בהגרא"מ זצ"ל גינבורג) שהביא את דברי המדרש (רבה ס"פ בראשית פרשה כ"ט אות א') אפילו נח שנשתייר מהן, לא היה כדאי אלא שמצא חן בעיני ה' שנאמר "ונח מצא חן בעיני ה'" (בראשית ו', ח'). ע"כ. ולכאורה קשה הלא הכתוב העיד עליו בפירוש "נח איש צדיק תמים"?

וביאר, שלא כל הזמנים שוים, ומלכותא דרקייעא כעין מלכותא דארעא, בזמני שלום ובימים כתיקונם יכול הצדיק להסתפק בצדקותו ויחיה, אבל בזמן המבול בעידן ריתחא, כשנגזר על העולם ועל כל אנשיו להימחות ולמות, אז המצב שונה לגמרי, וכדי לזכות ולהישאר ולראות באבדן העולם ושעל ידו יבנה עולם חדש, לא מספיק "צדיק במעשיו ותמים בלבו", לזה זקוקים לזכויות מיוחדות למציאת חן בעיני הש"ת, ובזה זכה נח להינצל מהמבול. עכ"ל.

לפי זה יש לפרש אף את הברכה, שאף שזכה להינצל מיצר הרע ולקיים את רצונו יתברך, עדיין צריך לבקש ולהתחנן לשאת חן בעיני יתברך, כדי שגם בזמנים של דין קשה בעולם, יזכה ויחיה ולא ייענש.

קו השיעורים – להתענג בתענוגים

חייגו: 0772618021

להאזנה לשיעורים על תפילה הקש: 56